

στο μικροσκόπιο...

Αναφορά στον Δαρβίνο και στη Θεωρία της Εξέλιξης

**Γραφει
ο Αντώνης Καρκαγιάννης**

Αφορμή να γράψω για τον Δαρβίνο και την Εξελικτική Θεωρία, στάθηκε πρώτον η διπλή επέτειος: το 2009 συμπληρώνονται 200 χρόνια από τη γέννησή του (γεννήθηκε τον Απρίλιο του 1809) και 150 χρόνια από την πρώτη έκδοση του βασικού του έργου «Περί της προέλευσης των Ειδών μέσω της Φυσικής Επιλογής». Εφημερίδες και περιοδικά σε όλο τον κόσμο αφιερώνουν πολλές σελίδες στη διπλή αυτή επέτειο. Η δεύτερη αφορμή είναι η έξαρση της βίας διεθνώς. Ο Δαρβίνος όταν άρχισε να μετράει τη Φύση και να συγκεντρώνει συστηματικά τα στοιχεία του έμεινε κατάπληκτος από δύο γεγονότα: Από τον απέραντο πλούτο του φυσικού κόσμου και την απρόβλεπτη ζωντάνια του όπου τίποτα δεν μένει σταθερό, ακίνητο και δεδομένο. Και δεύτερον από την απόλυτη κυριαρχία της βίας στον αγώνα για την επιβίωση και αναπαραγωγή.

Ο Δαρβίνος δεν κάνει άμεση αναφορά στη βία στις ανθρώπινες κοινωνίες. Από σεβασμό στις θρησκευτικές αντιλήψεις της εποχής του, πρωτίστως της γυναίκας του, με καταφανή δισταγμό υπαινίσσεται τη συνέχεια της εξελικτικής πορείας και στο είδος «άνθρωπος». Από τις πρώτες σελίδες της «Καταγωγής των Ειδών» και πολύ συχνά στις σημειώσεις του αναφέρεται στην «Πραγματεία περί της Αρχής του Πληθυσμού» του αγγλικανού ιερωμένου, του Τόμας Μάλθους, που δημοσιεύθηκε το 1798. Κατέληξε στη «φυσική επιλογή», τον βασικό μηχανισμό της Εξέλιξης στον φυσικό κόσμο και απόλυτα κυριαρχημένο από τη βία, σχεδόν παραφράζοντας τον Μάλθους και μεταφέροντας τις παρατηρήσεις του τελευταίου για τη διατάραξη και αποκατάσταση ισορροπίας στους ανθρώπινους πληθυσμούς μέσω του αδυσώπητου νόμου της βίας (λιμοί, ασθένειες, φυσικές καταστροφές, πόλεμοι).

Την ίδια περίπου εποχή, ο Κάρολος Μαρξ απέρριπτε ολοκληρωτικά τη θεωρία του Μάλθους και σημείωνε για τη «φυσική επιλογή» ότι ήταν μια καλή ιδέα που προέκυψε από μια κακή και λανθασμένη. Εν τούτοις, θεωρούσε τη δική του ιδέα της επίσης βίαιης «πάλης των τάξεων», κινητήριο δύναμη της ανθρώπινης Ιστορίας, ως φυσική συνέχεια της «πάλης για την επιβίωση» που κυριαρχεί στη Φύση και είναι η κινητήρια δύναμη του φυσικού μεταμορφισμού. Ίσως ο πάντα χεγκελιανός Μαρξ δεν ήθελε ή αδυνατούσε να αποβάλει από τη σκέψη του ότι η Ιστορία κινείται νομοτελειακά, ότι έχει σχέδια και σκοπούς και τείνει προς την αρμονία

της «αταξικής κοινωνίας». Είναι η μεγάλη υπόσχεση και προσδοκία που συντάραξε εκατομμύρια ανθρώπους και ταυτόχρονα η αστείρευτη μέχρι τις μέρες μας πηγή της «αριστερής μεταφυσικής και θεολογίας».

Στη Φύση και στην Εξελικτική Θεωρία δεν υπάρχει πουθενά «αρμονία», τάξη, ασφάλεια, αλληλεγγύη, πρόθεση, σχέδια και σκοπός. Παντού βασιλεύει πόλεμος, αδυσώπητη πάλη επιβίωσης και απειρία αυτόματων μηχανισμών προσαρμογής μέσω της φυσικής επιλογής. Δεν είμαι σε θέση να πω περισσότερα για την Εξελικτική Θεωρία. Είναι ολόκληρη επιστήμη, ακριβέστερα πολλές επιστήμες μαζί. Είναι μια συνολική αντίληψη για τη Φύση, ολόκληρη και ταυτόχρονα ανοιχτή σε κάθε νέα παρατήρηση. Πρόθεσή μου είναι να γράψω δυο λόγια για τον Δαρβίνο και για τη μεγάλη επανάσταση που προκάλεσε η θεωρία του στη σκέψη.

Εν αντιθέσει με τη «σκληρότητα» της θεωρίας του, ο Δαρβίνος ήταν άνθρωπος χαρούμενος και πράος. Γόνος εύπορης μεσαίας τάξης, έλαβε την πρόπουσα στην τάξη του και στην εποχή

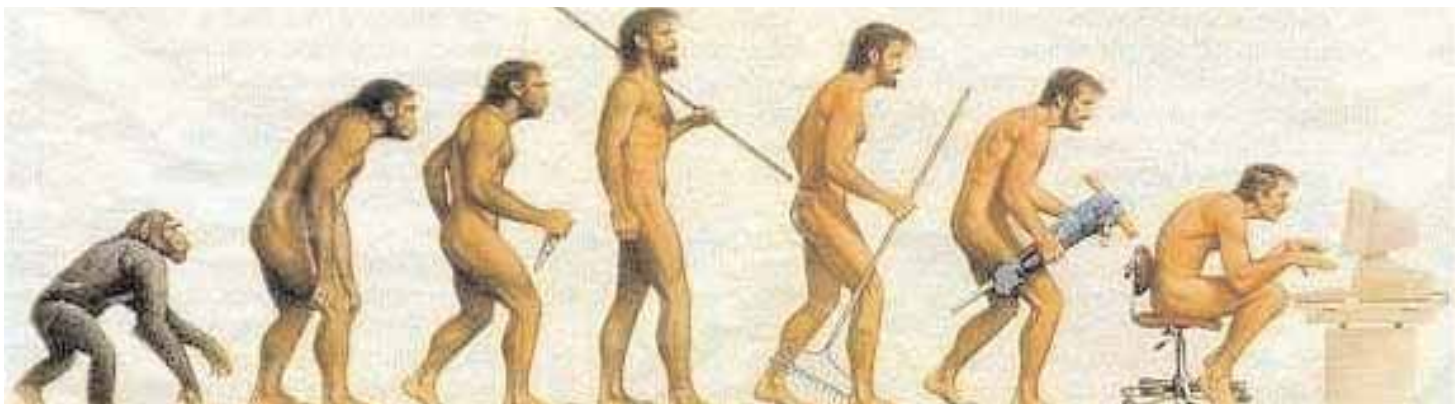
δων. Τελικά, κατέληξε στο Κέμπριτζ αποφασισμένος να ακολουθήσει τις σπουδές εκείνες που θεωρούνταν απαραίτητες για το αξιοσέβαστο επάγγελμα του αγγλικανού ιερωμένου, του πάστορα, σημαντικού οργάνου ιδεολογικής και πνευματικής κυριαρχίας των μεσαίων τάξεων στην Αγγλία του 19ου αιώνα.

Δεν έγινε ποτέ πάστορ γιατί εκεί στο Κέμπριτζ, εντελώς τυχαία, συναντήθηκε με τη μεγάλη περιπέτεια που σφράγισε τη ζωή του και τη σκέψη του. Εκεί «τον ψάρεψε» το αγγλικό Ναυαρχείο ως επιστημονικό συνεργάτη για ένα μεγάλο ταξίδι με το ωκεανογραφικό ιστιοφόρο «Μπιγκλ». Το ταξίδι κράτησε πέντε χρόνια και περιόδευσαν στη Νότιο Αμερική, για λίγο στην Αυστραλία και στη Νέα Ζηλανδία και κατόπιν στην Ωκεανία. Του δόθηκε η ευκαιρία να γνωρίσει τον ζωικό κόσμο και τους ανθρώπους σε παρθένες εκτάσεις και σε ανέγγιχτες ακόμη από τον πολιτισμό της Δύσης κοινωνίες.

Πάντοτε από παιδί είχε το ταλέντο της παρατήρησης και της έκπληξης μπροστά σε κάθε φαινόμενο. Λάτρευε

σημειώνουν ότι αυτά τα χαρακτηριστικά αποτυπώνονται στον τρόπο γραφής της «Καταγωγής των Ειδών», που είναι και αυτός ήρεμος, πράος και απλός. Προπαντός είναι διαλεκτικός, διόλου δογματικός, επειδή ίσως και ο ίδιος αγωνιούσε για την αλήθεια της κάθε λέξης που έγραφε.

Η πρώτη έκδοση της «Καταγωγής των Ειδών» απέβαλε τον Θεό από τη Φύση και την Ιστορία και μαζί του την εβραιοχριστιανική σκέψη και παράδοση. Για την ακρίβεια, η ευρωπαϊκή διανόηση εργαζόταν τουλάχιστον ένα αιώνα πριν για να τον αποβάλει. Οι ιδέες για την εξέλιξη, άλλες σοβαρές και άλλες απλοϊκές, κυκλοφορούσαν ευρέως στην Αγγλία. Ενώ ο Δαρβίνος ετοίμαζε τα χειρόγραφα για την πρώτη έκδοση της «Καταγωγής των Ειδών», έλαβε τη χειρόγραφη εργασία από έναν άλλο φυσιοδίφη, που μόνος του ερευνούσε τη Φύση στην Απω Ανατολή. Μόλις τη διάβασε είπε ότι είναι μια ευρεία περιλήψη της δικής του εργασίας, της «Καταγωγής των Ειδών». Εντιμότητα παρουσίασε την εργασία του Γουάλας, μαζί με τη δική του, σε μεγάλου κύρους επιστημονικές

οικογενειακή ανατροφή και μόρφωση. Στις αρχές του 18ου αιώνα, μετά το σοκ της Γαλλικής Επανάστασης και των ναπολεόντειων πολέμων, αλλά και με τις ιδέες της, άρχισε να διαμορφώνεται αυτή η εύπορη μεσαία τάξη που αργότερα, στη βικτωριανή περίοδο, αποτέλεσε τη βάση και τον πυρήνα της αυτοκρατορίας, αλλά και του φιλελευθερισμού στη ζωή και στην πολιτική.

Σε αυτό το κοινωνικό περιβάλλον μεγάλωσε ο Δαρβίνος. Ο πατέρας του ήταν ευκατάστατος γιατρός, ο παππούς του από την πλευρά του πατέρα του ο Ερασμος Δαρβίνος, τέκνο του Διαφωτισμού, ποιητής και ενήμερος των εργασιών του Λαμάρκ για την εξέλιξη. Ο παππούς του από την πλευρά της μητέρας του βιομήχανος τούβλων.

Οι σπουδές του νεαρού Δαρβίνου κάθε άλλο παρά συστηματικές ήταν. Άρχισε σπουδές Ιατρικής στο Πανεπιστήμιο του Εδιμβούργου, αλλά σύντομα τις εγκατέλειψε για να αφοσιωθεί στη μελέτη άλλων επιστημονικών κλά-

τη Φύση, το κυνήγι και τα ζώα και του άρεσε να ζει στην ύπαιθρο. Από το ταξίδι αυτό επέστρεψε στην Αγγλία σε ηλικία 27 ετών, με εντυπωσιακό όγκο πληροφοριών καταγεγραμμένων σε ένα λεπτομερές ημερολόγιο και με μεγάλη συλλογή από δείγματα ζώων και φυτών. Πριν ακόμη από το ταξίδι είχε μάθε την τέχνη της ταρίχευσης, για ιδιωτική χρήση. Πάντοτε σχημάτιζε συλλογές ζώων και φυτών. Κυρίως, όμως, επέστρεψε με νέα σκέψη και θεώρηση για τη Φύση και τον φυσικό κόσμο. Από τα ημερολόγια αυτά προέκυψε το βιβλίο «Ημερολόγιο Ερευνών».

Η έκδοση της «Καταγωγής των Ειδών» το 1859 ήρθε να ταράξει την ανθρώπινη σκέψη και να τη στρέψει προς άλλη κατεύθυνση. Προκάλεσε και προκαλεί ακόμη, ιδιαίτερα στις ΗΠΑ, θυελλώδεις συζητήσεις και διαμάχες, τις οποίες απέφευγε ο ίδιος ο Δαρβίνος, γιατί δεν ταίριαζαν στον πράο, καλοκάγαθο και βαθύτατα διαλεκτικό χαρακτήρα του. Οι κριτικοί

εταιρείες του Λονδίνου, πριν από την έκδοση της «Καταγωγής των Ειδών».

Αυτός ήταν ο Δαρβίνος. Καλός επιστήμονας και άνθρωπος, καλός οικογενειάρχης, αγάπησε με πάθος τη θεοφοβούμενη γυναίκα του ως το τέλος της ζωής του και έκανε δέκα παιδιά, γνώρισε τη χαρά τους, αλλά και την οδύνη μερικών θανάτων. Οι αρετές της ζωής του είναι ταυτόχρονα και αρετές του επιστημονικού και συγγραφικού έργου του. Εδιώξε τον Θεό - Δημιουργό από τη Φύση και την Ιστορία με βαθύ σεβασμό στις πεποιθήσεις των συνανθρώπων του και δεν είναι βέβαιο αν δεν τον κράτησε και ο ίδιος σε κάποιες περιοχές της σκέψης και της ψυχής του, στην πνευματική και ηθική του διάσταση.

Σημ. Από διάφορες δημοσιευμένες πηγές αντλήθηκαν πληροφορίες για το σημείωμα αυτό. Κυρίως από το βιβλίο της Janet Browne «Δαρβίνος, η προέλευση των Ειδών» (εκδ. «Ελληνικά Γράμματα»).